

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE PSİKO-SOSYAL BİR İNCELEME

Dr. İhsan DAĞ(*)

Lise ve üniversite öğrencilerinde psikolojik belirtiler ve başa çıkma davranışlarının psiko-sosyal faktörlerle ilişkilerinin incelenmesi, bu örneklemi oluşturan gençler kitlesi için önemli doğurguları olabilecek bir araştırma alanını oluşturmakta ve ülkemizde de son yıllarda bu alanda bazı araştırmalara rastlanmaktadır (Çuhadaroğlu, 1986; Kılıç, 1987; Aysan, 1988).

Üniversite gençlerinin kontrol odağı inanışları, yaşadıkları stres verici olaylara ilişkin değerlendirmeleri ve bunları aşmada algıladıkları sosyal destek kaynaklarıyla ilgilendikleri boş zaman etkinlikleri de bu alanın inceleme konuları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu kitleyi oluşturan gençlerin gösterdikleri psikolojik belirti düzeyleri üzerinde, söz konusu bu değişkenlerin herbirinin ayrı yordayıcı rollerinin bulunduğu da ortaya çıkmaktadır (Dağ, 1990).

Bu araştırma raporunda, söz konusu değişkenlere ilişkin bazı bulgularımızın, ayrıntılı yorumlarına girilmeksizin, bu alanda araştırma yapacakların kullanımına sunulması amaçlanmıştır. Esasen yazarın doktora tez çalışmasına (Dağ, 1990) dayanan bu araştırmanın kuramsal sorulara cevap aranan bölümleri bir başka rapor halinde özetlenmiş (Dağ, 1992), bu raporda ise, diğer raporda değinilmeyen bazı ek bulguların verilmesi hedeflenmiştir. Böylece, örneklemimizi oluşturan Hacettepe Üniversitesinin Dişhe-

(*) Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü Öğretim Görevlisi.

kimliği ve Edebiyat Fakültesinin bazı bölümleri öğrencilerinin, uygulanan "kontrol odağı" ve "psikolojik belirti düzeyi"ni saptayan testlerden aldıkları puanlar arasındaki farklarla ilgili bulgular bu çalışmanın ilgi odağını oluşturmuştur. Buna ek olarak da, tüm grubun son bir yıl içinde yaşadıkları stresli olaylara ilişkin derecelendirmeleri, sıkıntılarını aşmada bir kaynak olarak algıladıkları sosyal destekleri ve boş zamanlarını ne tür etkinliklerle ve ne derece doyurucu bularak değerlendirdiklerine ilişkin değişkenlerin incelenmesi çalışmamızın ilgi odağında olmuştur (Araştırmada ele alınan değişkenlerin tanımları ve kuramsal çerçevelerine ilişkin bilgiler için Bkz.: Dağ, 1990).

YÖNTEM

Denekler

Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat ve Dışhekimliği Fakülteleri öğrencilerinden oluşturulan 532 deneklik bir örneklem üzerinde yapılmıştır. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünün 1. ve 3. sınıfları, Sosyoloji ve Felsefe Bölümlerinin tüm sınıfları ile Dışhekimliği Fakültesinin 1. ve 4. sınıflarında 1989 Haziran'ında öğrenim görmekte olan öğrencilerden ulaşılabilenler araştırmaya dahil edilmiştir. Ancak, bazı test ve anketlerin eksik bırakılması gibi nedenlerle ilk ulaşılan 660 kişinin % 19.4'ünü oluşturan 128 kişi örnekleme dahil edilmemiştir. Deneklerin cinsiyet gruplarına, bölümlere ve sınıflara göre frekans dağılımı ve yüzdeleri Tablo-1'de gösterilmiştir.

Deneklerimize ve ailelerine ilişkin sosyo-demografik bazı bilgiler de şöylece özetlenebilir: Örnekleme oluşturan deneklerin % 97.5'i bekar, % 90.4'ü herhangi bir işte çalışmamakta ve % 94'ünün geçimlerini aileleri sağlamaktadır. Ailesiyle birlikte kalan deneklerin oranı % 48.9 iken, bir yurtda barınanların oranı % 32.5'dir. Ayrıca deneklerin % 10.9'u arkadaşlarıyla kirledikleri evlerde, % 5.1'i akrabalarıyla ve % 2.6'sı da kendi başlarına bir evde barınmaktadır.

Tablo-1: Deneklerin Cinsiyete, Bölümlere ve Sınıflara Göre Frekans Dağılımı ve Yüzdeleri

	BÖLÜM	PSİ		SOS				FEL				DIŞ	
		SINIF	1	3	1	2	3	4	1	2	3	4	1
ERKEK	f	19	5	23	20	11	8	14	11	9	7	31	32
	%	12.6		32.6				21.6				33.2	
	n	190											
	%	35.71											
KIZ	SINIF	1	3	1	2	3	4	1	2	3	4	1	4
	f	30	42	22	20	31	32	15	13	19	16	49	53
	%	21.1		30.7				18.4				29.8	
	n	342											
	%	64.29											

Erkeklerin yaş ortalaması $\bar{X} = 20.92$, $S = 1.96$; kızların $\bar{X} = 20.23$, $S = 1.60$; tüm grubun $\bar{X} = 20.47$, $S = 1.77$, $\text{ranj} = 17-25$, $\text{Ortanca} = 20$, $\text{Mod} = 21$ 'dir.

Deneklerin % 33.4'ünün 3 kardeşi, % 28.8'inin 2 kardeşi, % 12.4'ünün 4 kardeşi bulunmaktadır. 1 kardeşi olanların oranı ise % 3.0'dür. Deneklerin % 21.3'ünün de 5 ve daha fazla kardeşe sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Ailenin ilk çocuğu olan deneklerin oranı % 38.6 iken, ikinci çocuk olanlar % 28.2, üçüncü çocuk olanlar ise % 15.6'dır. Geri kalan % 17.6'sı da ailenin 4. ve daha sonraki sıralarda doğan çocuklarıdır.

Deneklerin ilk ve orta öğrenimlerini yaptıkları yerlere göre dağılımları Tablo-2'de gösterilmiştir.

Tablo-2'den de görüldüğü gibi, örnekleme oluşturan deneklerin % 50.3'ü Lise öğrenimlerini Ankara, İstanbul ve İzmir il merkezlerinde yapmışlardır. Diğer il merkezlerinde yapanların oranı da % 25.8'dir. Böylece, örneklemin % 77'si üniversiteye il merkezlerinden ya da yurt dışından, geri kalan % 23'ü ise kırsal kesimden gelmişlerdir. Deneklerin ilk ve ortaokul öğrenimleri açısından da kent ağırlıklı bir köken gösterdikleri görülmektedir.

TABLO-2 Deneklerin İlk ve Orta Öğrenimlerini Yaptıkları Yerler

	İlkokul		Ortaokul		Lise	
	f	%	f	%	f	%
Ankara-İstanbul-İzmir İl Merk.	230	43.3	240	45.2	268	50.3
Diğer İl Merk.	121	22.7	130	24.4	137	25.8
İlçe Merkezleri	94	17.7	113	21.2	110	20.7
Kasaba ve Köyler	66	12.4	27	5.1	11	2.1
Yurt Dışı	8	1.5	9	1.7	5	0.9
Cevap Yok	13	2.4	13	2.4	1	0.2
Toplam	532	100.0	532	100.0	532	100.0

Deneklerin ebeveynlerinin eğitim durumlarıyla meslek ve iş durumları da Tablo-3'de özetlenmiştir.

Tablo-3'de görüldüğü gibi, deneklerin babalarının en az lise öğrenimli olanlarının oranı % 54,3'tür. Bu oran anneler için % 31,9'da kalmaktadır. Annelerin % 77,3'ü ev hanımı iken, çalışanların çoğunluğu memur ve emeklilerdir. Babaların % 41,1'i memur ve yüksek memurlarla bunların emeklilerinden oluşmakta, bunu % 28 ile serbest meslek sahipleri, % 11,8 ile işçiler izlemektedir. Buna göre, örneklemimizdeki deneklerin babaları daha çok eğitim görmüş ücretlilerden oluşmakta ve çoğunluğu aileyi tek başına geçindirmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama amacıyla orijinali İngilizce olan bazı psikolojik ölççeklerin Türkçe çevirileri ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Rotter'in İç-Dış Kontrol Odağı Ölçeği (Rotter, 1966), Rosenbaum'un Öğrenilmiş Güçlülük Ölçeği (Rosenbaum, 1980) ve Belirti Tarama Listesi (SCL, 90-R) (Derogatis, 1977) güvenilirlik ve geçerlikleri bir ön çalışmayla (Dağ, 1990) sağlandıktan sonra kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formuyla da, deneklerin kendilerine ve ailelerine ilişkin demografik bazı bilgiler toplanmış, ayrıca, boş zaman etkinliklerine, yaşadıkları stresli olaylara ve algıladıkları sosyal desteğe ilişkin derecelendirmeleri alınmıştır.

TABLO-3: Deneklerin Ebevcynlerinin Eğitim, Meslek ve İş Durumları

		Okur- yazar değil	okur yazar	ilk	orta	lise	yüksek	cevap yok	toplam
BABA	f	11	20	169	41	116	173	2	532
	%	2.1	3.7	31.8	7.7	21.8	32.5	0.4	100.0
ANNE	f	63	55	189	53	104	66	2	532
	%	11.3	10.3	35.6	10.0	19.5	12.4	0.4	100.0

MESLEK GRÜBU	BABA		ANNE	
	f	%	f	%
(1) Çalışmıyor/Evhanımı	1	0.2	411	77.3
(2) Yüksek Memur ve Emeklileri (*)	88	16.5	15	2.8
(3) Memur ve Emeklileri (**)	131	24.6	59	11.1
(4) İşçi, Hizmetli ve Emeklileri	63	11.8	6	1.1
(5) Serbest Mes. Sahipleri ve Emek. (***)	149	28.0	2	0.4
(6) Emekli (****)	57	10.7	9	1.7
CEVAP YOK	43	8.2	30	5.6
Toplam	532	100.0	532	100.0

(*) Doktor, mühendis, öğretmen üyesi, ekonomist, sanatçı, müdür, biyolog, tercüman, subay vb.

(**) Öğretmen, hemşire, astsubay, "memur" vb.

(***) Esnaf, tüccar, sanatkar, müteahhit, işletmeci, komisyoncu, şoför, çiftçi, "ticaret", "serbest çalışıyor" vb.

(****) Ne emeklisi olduğunun belirtilmediği cevaplar

Uygulama

Kıtapçık haline getirilen veri toplama araçları deneklere gruplar içerisinde ve tek oturumda uygulanmış, ortalama uygulama süresi de 30-40 dakika olmuştur. Tüm uygulamalar öğrencilerin yıl sonu bitirme sınavlarının bitimlerinde yapılmış ve böylece olası stres etkisi sabit tutulmaya çalışılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmada toplanan veriler SPSS paket programı (Nie, 1986) aracılığıyla incelenmiştir. Bulgular izleyen alt bölümlerde özetlenmiş ve kısaca tartışılmıştır.

Kontrol Odağı ve Genel Belirti Düzeyi

Araştırmada esas değişkenleri oluşturan kontrol odağı ve genel belirti düzeyi (SCL-90-R'den hesaplanan GSI puanları) açısından cinsiyet grupları ve Bölümlere göre ortalama ve standart kaymalar Tablo-4'de özetlenmiştir.

Tablo 4: Kontrol Odağı ve Genel Belirti Düzeyi Puanlarının Cinsiyetlere, Bölümlere ve Sınıflara Göre Ortalama ve Standart Kaymaları

	Genel	KIZ	ERK.	PSİ.	SOS.	FEL.	DiŞ.	1	2	3	4	
Gen. Bel. Düzeyi	\bar{X} = S=	1.059 0.567	1.063 0.578	1.051 0.548	0.89 0.55	1.06 0.56	1.09 0.55	1.13 0.58	1.09 0.56	1.10 0.57	0.91 0.53	1.11 0.59
Kontrol Odağı	\bar{X} = S=	10.37 4.05	10.66 3.97	9.83 4.14	9.09 4.11	9.62 3.95	10.1 4.17	12.0 3.49	10.1 3.89	10.1 4.17	9.74 3.91	11.4 4.17
	n=	532	342	192	96	167	104	165	203	64	117	148

Kontrol odağı puanlarında kızlarla erkeklerin ortalamaları arasındaki fark anlamlıdır ($t=2.26$; s.d. = 531; $p < .05$). Buna göre kızlar daha dış kontrol odaklı görünmektedirler. Yani, başlarına gelen olaylardan şans, kader, Tanrı, diğer güçlü varlık ve kişiler

gibi odakları sorumlu görmeye erkeklerle kıyasla daha önde görünmektedirler. Aynı sonuç ölçeğin orijinalinin norm grubunda da gözlenmiştir (Rotter, 1966). Bu fark, kızlarla erkeklerin yetiştirilmelerinde rol oynayan faktörlerle ilgili görülebileceği gibi bazı dursal değişkenlerin sonucu da olabilir. Nitekim, bir araştırmada kızların adet dönemlerinde daha dış kontrol odaklı oldukları bulunmuştur (Kirkby ve Picone, 1989). Bunun gibi, gençlerin üniversite öğrenimleri sırasında barındıkları ortama göre kontrol odağı puanlarının anlamlı farklılık gösterebildiği de ortaya çıkmıştır. Buna ilişkin ortalamalar Tablo-5'de, farkların tek yönlü varyans analizi ile incelenmesinin sonuçları ise Tablo-6'da özetlenmiştir.

Tablo 5: Deneklerin Barınma Durumlarına Göre Kontrol Odağı Ortalama ve Standart Kaymaları ile Tukey Karşılaştırmaları.

	\bar{X}	S	n
(1) Aileyle kalanlar	10.92*	3.99	260
(2) Yurtta kalanlar	9.57	3.90	173
(3) Diğer	10.31	4.24	99
Genel	10.37	4.05	532

(*) (1) ve (2). gruplar anlamlı düzeyde farklıdır ($q = 4.15$; s.d. = 3 ve 529; $p < .05$). Diğer ikili karşılaştırmalar anlamlı düzeylerde değildir.

Tablo 6: Kontrol Odağı Puanları Üzerinde Barınma Etkilerine Uygulanan ANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d	Ortalama Kare	F
BARINMA	190.4421	2	95.2211	5.9198*
HATA	8509.0823	529	16.0852	
TOPLAM	8699.5244	531		

(*) $p < .005$

Tablo-5 ve Tablo-6'dan da izlenebileceği gibi, aileleriyle birlikte kalan denekler yurtda kalanlara kıyasla daha dış kontrol odaklı görünmektedir. Yurtda barınanların grup ortalamaları itibarıyla daha iç kontrollü olmaları, yani başlarına gelen olaylarda kendi sorumluluk paylarını daha fazla hissetmeleri, ailelerinden kısmen bağımsız olarak yaşadıkları çeşitli zorlukları kendi başlarına aşma çabalarının bir ürünü olabilir.

Kontrol odağı puanları üzerindeki Bölüm etkilerini açığa çıkarmak amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo-7'de özetlenmiştir.

Tablo-7: Kontrol Odağı Puanları Üzerinde Bölüm Etkilerine Uygulanan ANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kare	F
BÖLÜM	716.1317	3	238.7106	15.7877(*)
HATA	7983.3928	528	15.1201	
TOPLAM	8699.5244	531		

(*) $p < .00001$

Tablo-7'de özetlenen sonuçlarda görüldüğü gibi, kontrol odağı değişkeni üzerinde anlamlı bir Bölüm etkisi gözlenmiştir ($F=15.7877$; $s.d. = 3$ ve 531 ; $p < .00001$). Buna göre en dış kontrol odaklı grup Dışhekimliği, en içsel grup ise Psikoloji öğrencileridir. Dışhekimliğinden seçilen denekler, diğer üç bölümden seçilenlerden anlamlı olarak daha dış kontrol odağı inancında görünmüşlerdir. Bu Bölüm farkları Tukey Çoklu karşılaştırma tekniğiyle incelenmiştir ($q [DİŞ-PSİ] = 8.46$; $q [DİŞ-SOS] = 6.94$; $q [DİŞ-FEL] = 5.60$; $sd. = 4$ ve 528 ; $p < .01$). Diğer bölümlerin kendi aralarındaki farklar ise anlamlı değildir. Bununla beraber, bölümlerin dış kontrol odağına sahip olmadaki ortalama yükseklik sıralaması

da, yüksekten düşüğe doğru olmak üzere, Dışhekimliği, Felsefe, Sosyoloji ve Psikoloji şeklindedir.

Kontrol odağı puanları da bu Bölüm farklarının ortaya çıkmasında nasıl bir mekanizmanın işlediğini irdelemek güç olmakla birlikte, bazı olasılıklar düşünülmüştür: Bölüm tercihleri ile kontrol odağı oluşumu bağlantılı bazı faktörlerden etkileniyor olabilir. Ya da bu bölümlerde uygulanan eğitimin doğası, söz konusu farklılıkların ortaya çıkmasında rol oynayabilir. Bunlar birer spekülasyon olabilir ancak eğitim hedefleri açısından oldukça ilginç bir inceleme konusu gibi görünmektedir.

Genel belirti düzeyi puanları üzerinde kızlar aleyhinde görülen (Bkz.: Tablo-4) ortalama farkı anlamlı değildir ($t = 0.22$; s.d. = 531). Bu puanlar üzerindeki Bölüm etkilerini açığa çıkarmak amacıyla da tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve sonuçları Tablo-8'de özetlenmiştir.

Tablo-8: Genel Belirti Düzeyi Puanları Üzerinde Bölüm Etkilerine Uygulanan ANOVA Sonuçları

Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Ortalama Kare	F
BÖLÜM	3.6914	3	1.2305	3.8888(*)
HATA	167.0661	528	.3164	
TOPLAM	170.7575	531		

(*) $p < .01$

Tablo-8'de özetlenen sonuçlarda görüldüğü gibi, genel belirti düzeyi değişkeni üzerinde de anlamlı bir Bölüm etkisi gözlenmiştir ($F=3.8888$; s.d.= 3 ve 531 ; $p < .01$). Buna göre Psikoloji öğrencilerinden seçilen denekler en düşük belirtili grubu oluşturmaktadır. Daha sonra da sırasıyla ve azdan çoğa doğru Sosyoloji, Felsefe ve Dışhekimliği öğrencileri gelmektedir ($q[DİŞ-PSİ] = 4.78$; s.d. = 4

ve 528 ; p < .01 ; q [FEL-PSİ] = 3.95 ; s.d. = 4 ve 528 ; p < .05). Bölümler arasında gözlenen bu farkları da yorumlamak güç olmakla birlikte bazı olasılıklar düşünülmüştür: Dışhekimliği öğrencileri aldıkları uygulamaya dönük yoğun eğitimin niteliği gereğince daha çok zorlanma (distress) gösteriyor olabilirler. Felsefeyi tercih eden öğrencilerin de daha çok bir arayış (gerçeğin, varoluş nedenlerinin) içinde oldukları ve bu tür kişilik özelliklerine sahip olmanın çeşitli psikolojik belirtiler şeklinde kendini gösterebileceği spekülasyonu yapılabilir. Belli bazı psikopatolojik tablolarda önemli bir gösterge de çok soyut düzeyde düşüncelerle aşırı uğraştır. Ancak, tıpkı kontrol odağında ortaya çıkan farklarda olduğu gibi bu konuda da çok daha ayrıntılı incelemeler yapılması gereği açıktır ve hiç kuşkusuz ki, bu tür çalışmalar eğitim açısından çok önemli doğurgular verebilecektir.

Bölgümlere göre kontrol odağı ile genel belirti düzeyi değişkenlerinin gösterdiği bu sıralanmaların aynı olması, bu iki değişkenin birbirleriyle ilişkisini de doğrular niteliktedir. Gerek literatürde rastlanan bir çok araştırmada, gerekse bu araştırmada bu iki değişkenin düşük düzeyde de olsa anlamlı bir korelasyon gösterdiği bilinmektedir (Bkz.: Dağ, 1990). Buna göre, dış kontrol odağına inanma ile psikolojik belirtiler gösterme arasında anlamlı pozitif bir korelasyon bulunmaktadır. Ayrıca, dış kontrol odağına inanma genel belirti düzeyindeki yükselmeyi de yordamaktadır (Dağ, 1992). Öğrencileri en dış kontrol odaklı bölümün (Dışhekimliği) aynı zamanda en yüksek genel belirti düzeyine sahip olması, buna karşın, en içsel öğrencilerin yer aldığı bölümün (Psikoloji) en az genel belirti düzeyinin bulunması, elde edilen sonucun, literatürün de ışığında, tesadüfl olmaktan uzak olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmanın esas değişkenlerinden biri olan başa çıkma becerileri (öğrenilmiş güçlülük) puanlarının ise Bölümlere, Sınıflara ve Cinsiyet gruplarına göre görünür bir farka sahip olmadığı anlaşıldığından, burada bildirilmesine gerek görülmemiştir.

Stresli Olayların Değerlendirilmesi

Araştırmada, deneklerin son bir yıl içinde yaşadıklarını belirttikleri stresli olaylar da, olumlu ve olumsuz kategorilerinde ayrı ayrı olmak üzere sorulmuş ve cevapları incelenmiştir. Bu inceleme, olayların türlerine göre kategorilenmesi ve denegin bunu ne derece stres verici bulduğuna ilişkin derecelendirmeleri esas alınarak yapılmıştır. Deneklerin % 98'ini aşan bir bölümü bu tür olaylar yaşadıklarını belirtmiş, % 88'i de stres derecelendirmesi yapmıştır. Araştırmacının kendi sınıflamasına göre deneklerin belirttikleri stresli olaylar Tablo-9'daki gibi kategorilere ayrılmıştır.

Tablo-9: Olumlu-Olumsuz Stresli Olay Türlerine İlişkin Sınıflama ve Tür Sayısı Yönünden Grup Ortalama ve Standart Kaymaları

KATEGORI			
1	Arkadaş edinme, arkadaşlarla iyi-kötü geçinme, çıkma.		
2	Ebeveyn ya da akrabayla iyi-kötü geçinme, ana-baba geçimsizliği, aileden ayrılma.		
3	Kendisi ya da bir yakınının hastalık, ameliyat veya kaza geçirmesi, bir yakının ölümü, hapsedilme, sıkıntı hissetme.		
4	Beklentilerin olup-olmaması: Üniversiteyi kazanma, bağımsız olma, derslerin iyi-kötü olması, mezuniyet, askerlik.		
5	İnanç, tutum, yaşam biçimi ya da felsefesi değişimleri, benlik kavramıyla ilgili yeni düşünceler uyanması, aşık olma, nişanlanma, evlenme, çıkma önerileri alma, dostluğun önemini anlamayı vurgulama, sıkı çalışmaya karar verdiğini vurgulama.		
6	Mal-mülk edinme ya da kaybetme, mali sorunlar yaşama, parasal durumun düzelmesi-bozulması, iş bulma, işten çıkma.		
7	Yaşadığı yerin değişmesi, taşınma.		
8	Tatil, iş başarısı gibi genel mutlu olaylar.		
9	Ülke sorunları, tutulan spor takımının durumu.		

Tüm Grup

$\bar{X} = 1.75$

$S = 1.49$

Kızlar

1.69

1.39

Erkekler

1.84

1.65

Grup ortalamaları itibarıyla, denekler 1-2 tür olay belirtirlerken, erkeklerin anlamlı olmamakla birlikte ($t = 1.11$, $s.d.=524$) kızlardan biraz daha fazla türden olay belirttikleri görülmüştür. Deneklerin bu olayları stres vericilikleri yönünden değerlendirmeleri sonucu elde edilen derecelendirme ortalamaları da Tablo-10'da gösterilmiştir.

Tablo-10: Deneklerin Stresli Olayları Derecelendirmelerine İlişkin Puan Ortalamaları ve Standart Kaymaları(*)

		Olumlu Olay	Olumsuz Olay	Genel (**)
Tüm Grup	$\bar{X} =$	83.72	82.24	167.5
	S =	91.43	88.06	159.5
Kızlar	$\bar{X} =$	84.96	81.54	168.7
	S =	91.20	85.83	157.0
Erkekler	$\bar{X} =$	81.42	83.52	165.4
	S =	92.10	92.24	164.4
Cins. Farkı	t =	0.40	0.23	0.21
	s.d. =	472	472	465
		(p > .05)	(p > .05)	(p > .05)

(*) Deneklerin "olumlu" ve "olumsuz" olarak nitelendikleri en çok 3'er olaya ilişkin yaptıkları 0-99 puan arasındaki derecelendirmelerine ait puanlar (Ranj= 0 - 297; genel ranj = 0 - 594).

(**) Toplam 467 denekten veri sağlanmıştır (% 87.78).

Tablo-10'dan da izlenebileceği gibi, denekler stres verici bazı olayları yaşadıklarını, ancak bunların yarattığı stresin ılımlı olduğunu belirtmişlerdir: Tüm grubun ortalaması 100 puan üzerinden ifade edildiğinde 28'dir. Bu incelemede, olumlu-olumsuz olaylara ve cinsiyete göre anlamlı ortalama farkları gözlenmemiştir. Stresli yaşam olaylarının psikopatolojiyi yordamada önemli bir yer tuttuğu genel olarak bilinmektedir (Harder ve ark., 1980) ve bu araştırmamızda da öğrencilerin psikolojik belirti düzeyini yordamada ro-

li olduğu ortaya çıkarılmıştır. Olumsuz stresli olay puanındaki yükselme, genel belirti düzeyi puanındaki yükselmeyi yordamaktadır (Dağ, 1990).

Sosyal Destek Algularının Değerlendirilmesi

Araştırmada deneklere sorulan bir diğer soruyu da, günlük sıkıntılarını konuşabildikleri kişilerin kimler (anne-baba, kardeş, arkadaş, vb.) oldukları ve sayıları oluşturmuştur. Denegin zel konuları ve sıkıntılarını konuşabildiği kişilerin toplam sayısı bu araştırma için sınırlı bir "sosyal destek" göstergesi olarak alınmış ve böylece elde edilen veriler incelenmiştir. Sosyal destek sayılarına ilişkin dağılım ve ortalamalar Tablo-11'de gösterilmiştir.

Tablo-11: Deneklerin Sıkıntılarını Konuşabildikleri Kişi (Sosyal Destek) Sayılarına İlişkin Dağılım ve Ortalamalarla Standart Kaymalar

KİŞİ SAYISI														
	YOK	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11-19	Cevap Yok	Top.
f	23	68	69	75	84	48	56	23	22	15	11	37	1	532
%	4.3	12.8	12.8	14.2	15.9	9	10.5	4.3	4.1	2.8	2.1	6.8	0.2	100.0

Tüm Grup	Kızlar	erkekler	CİNS FARKI
$\bar{X} = 4.55$	4.67	4.34	$t = 1.07$; s.d. = 529
$S = 3.41$	3.32	3.57	$p > .05$

Tablo-11'de de görülebileceği gibi, denekler sıkıntılarını ortalama 4-5 kişi ile paylaşabilmektedir ve fark anlamlı olmamakla birlikte kızların sosyal destekleri biraz daha fazladır. Kızlarda gözlenen bu eğilim, onların özel sorunlarını kendi cinsiyetlerinden ebeveyn ve arkadaşlarıyla daha kolay konuşabildiklerine dair yaygın bilinen izlenimi doğrular niteliktedir. Deneklerin sosyal destek kaynağı olarak kimleri aldıkları ise ileride yapılacak bir incelemenin konusu olarak planlanmaktadır. Sosyal destekteki düşüklük, psikolojik belirtilerdeki yksekligin anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunmuştur (Dağ, 1990). Genel olarak günlük stresli olayların ya

da seyrek olan yaşam olaylarının yarattığı sıkıntıların giderilmesinde yakın kişilerin destek olarak işlev görmesi evrensel bir süreçtir (Barrera, 1986).

Boş Zaman Etkinliklerinin Değerlendirilmesi

Deneklerin boş zaman etkinliklerinin nelerden oluştuğu ve bunların yapılmasının ne derecede doyurucu bulunduğu da sorulan sorular arasında yer almıştır. Bu incelemeye ilişkin verilerden frekans ve yüzde dökümleri ile cinsiyet grupları ortalamaları Tablo-12'de özetlenmiştir.

Deneklerin açık uçlu soruya karşılık belirttikleri etkinlikler araştırmacı tarafından sınıflandırılmış ve tümünün 16 ayrı kategoride toplanabildiği görülmüştür. bu kategoriler, örnekler halinde Tablo-13'de özetlenmiştir.

Tablo-13: Deneklerin Boş Zaman Etkinliklerinin Kategorilere Ayrımı

KATEGORİ	
1	Edebiyat, şiir yazma, resim, fotoğraf, karikatür, seramik, heykel, batık, illüstrasyon, eliş, çiçek kurutma, kuş çiçek bahk yettştirme, maketçilik, müzik yapma-çalma, koleksiyon, "hobiler".
2	Spor, tenis, pinpon, basket, futbol, paten, dağcılık, avcılık, balık avı, havacılık, aerobik, vücut geliştirme.
3	Sinema, tiyatro, konser, opera-bale, sergi, konferans, kültürel faaliyetler, maça gitme.
4	Müzik dinleme, TV-video seyretme, radyo dinleme.
5	Kitap okuma, gazete-dergi okuma, Kur'an okuma
6	Satranç, bulmaca çözme, zeka oyunları, bilgisayar programlama, düşünme
7	Arkadaş toplantısı, sohbet, ziyaret, sosyal ilişkiler, klüp-dernek.
8	Dans, disko, eğlence yerlerine gitme.
9	Briç-okey-iskambil oynama, şans oyunları, kâhvehane.
10	Yemek yeme, içki içme.
11	Ev işi, temizlik, tamirat, yemek yapma, çocuklarla uğraşma.
12	Ders çalışma, dil öğrenme.
13	Alışveriş yapma, vitrin seyretme.
14	Uyuma, dinlenme, yatma, boş oturma.
15	Gezme, dolaşma, yürüyüş, kor gezintisi, doğayla başbaşa kalma, gezi, seyahat, araba-motosiklet kullanma
16	Çıkma, "kız tavlama"

Tablo-12: Deneklerin Boş Zaman Etkinliklerine İlişkin Etkinlik Sayıları, Etkinlik Çeşit Sayıları ve Doyuruculuk Derecelerinin Frekans Dağılımları, Yüzdeleri ve Grup Ortalamaları.

ETKİNLİK SAYISI										
	YOK	1	2	3	4	5	6	7	Cevap Yok	Toplam
f	1	4	40	121	120	220	12	4	10	532
%	0.2	0.8	7.5	22.6	22.6	41.4	2.2	0.8	1.9	100.0

Tüm Grup	Kızlar	Erkekler	CİNS. FARKI
$\bar{X} = 4.07$	4.00	4.22	$t = 2.17 ; s.d. = 520$
$S = 1.10$	1.10	1.10	$p < .05$

BOŞ ZAMAN ETKİNLİK ÇEŞİT SAYISI										
	0	1	2	3	4	5	6	7	Cevap yok	Top.
f	1	4	49	143	145	167	9	4	10	532
%	0.2	0.8	9.2	26.8	27.2	31.4	1.7	0.8	1.9	100.0

Tüm Grup	Kızlar	Erkekler	CİNS FARKI
$\bar{X} = 3.89$	3.80	4.04	$t = 2.38 ; s.d. = 520$
$S = 1.09$	1.08	1.11	$p < .05$

DOYURUCULUK DERECESESİ							
	(Hiç doyurucu değil)			(Çok doyurucu)		Cevap Yok	Toplam
	1	2	3	4	5		
f	60	92	223	105	22	30	532
%	11.3	17.4	41.9	19.7	4.1	5.6	100.0

Tüm Grup	Kızlar	Erkekler	CİNS. FARKI
$\bar{X} = 2.87$	2.82	2.98	$t = 1.70 ; s.d. = 500$
$S = 1.02$	1.03	0.99	$p > .05$

Tablo-12 ve Tablo-13'den de izlenebileceği gibi, denekler ortalama olarak 4 etkinlik belirtmişlerdir. Erkekler anlamlı düzeyde biraz daha fazla etkinlik bildirmişlerdir. Yapılan kategorileme esas alındığında, grup ortalamasına göre yaklaşık 4 farklı tür etkinlik yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Burada da erkekler anlamlı düzeyde daha fazla türden etkinlik bildirmişlerdir. Erkeklerin boş zamanlarını hem daha fazla etkinliğe, hem de daha fazla türden etkinliğe ayırmaları, yetiştirilmelerindeki kültürel farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Beş dereceli ölçek üzerinde yaptırılan 'doyurucu bulma' derecelendirmesi ortalaması tüm grup için orta noktanın biraz üzerinde (2,87) gerçekleşmiştir. Buna göre, denekler boş zamanlarında yaptıkları etkinliklerden yarı yarıya doyum sağlayabiliyor gibi görünmektedir. Bu açıdan, cinsiyet grupları arasında da anlamlı bir fark gözlenmemiştir, ancak erkeklerin ortalaması burada da biraz daha yüksektir. Bu da, erkeklerin etkinlik ve bunların çeşit sayıları açısından daha yüksek ortalamaları olmasıyla uyumlu görünmektedir. Stresle başa çıkmada bu tür etkinliklerin önemi bilinmektedir (Wheeler ve Frank, 1988). Bu araştırmada da, boş zaman etkinliklerini doyurucu bulmama, genel belirti düzeyindeki yükselmenin bir yordayıcısı olarak ortaya çıkmıştır (Dağ, 1990).

Sonuç olarak, araştırmamızda, üzerinde ölçüm yapılan kontrol odağı, stresli olaylara ilişkin değerlendirmeler, sosyal destek algıları ve boş zaman etkinliklerinin doyuruculuğuna ilişkin değerlendirmeler, üniversite gençliğinin psikolojik belirti düzeyleri üzerinde önemli etkileri olan faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Örnekleminizin evrenini oluşturan üniversite gençliğinin yaşadıkları stres yaratan olaylar ve sıkıntılarla, bunlarla başa çıkmada tercih edilen yöntemler üzerinde yapılacak araştırmalar, bu kitlenin ruh sağlığını korumada önemli doğurgular ortaya çıkarabilir. Bu araştırmada elde edilen ve yukarıda özetlenen bulguların da, bu tür araştırmalar için yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- AYSAN, F. (1988). *Lise Öğrencilerinin Stres Yaşantılarında Kullandıkları Başaçıkma Stratejilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Sos.Bil.Ens. PDR Anabilim Dalı.
- BARRERA, M. (1986). Distinctions between social support concepts, measures, and models. *Am. J of Community Psycho.*, 14, 413-445.
- ÇUHADAROĞLU, F. (1986). Üniversite öğrencilerindeki psikiyatrik semptom dağılımı. XXII. *Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, 29 Ekim - 1 Kasım, Marmaris.
- DAĞ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresse başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Sos. Bil. Ens. Psikoloji Anabilim Dalı.
- DAĞ, İ. (1992). Kontrol odağı, öğrenilmiş güçsüzlük ve psikopatoloji ilişkileri. *Psikoloji Dergisi* 7 (27), 1-9.
- DEROGATIS, L.R. (1977). *SCL-90: Administration, scoring and procedure manual-I for the revised version*. Baltimore, MD: John Hopkins Univ., School of Medicine, Clin. Psychomet. Unit.
- HARDER, D.W., STRAUS, J.S., KOKES, R.F., RITZLER, B.A. ve GIFT, T.E. (1980). Life events and psychopathology severity among first psychiatric admissions. *J Abnormal Psycho.*, 89, 165-180.
- KILIÇ, M. (1987). *Değişik psikolojik arazılara sahip olan ve olmayan öğrencilerin soruları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Sos.Bil. Ens. PDR Anabilim Dalı.
- KIRKBY, R.J. ve PICONE, L. (1989). The premenstrual syndrome and locus of control. *Psychological Reports*, 65, 672.
- NİE, N.H. (1986). *SPSS-X: Statistical Package for Social Sciences*. New York; McGraw-Hill.

ROSENBAUM, M.A. (1980). A schedule for assessing self-control behaviors: Preliminary findings. *Behavior Therapy*, 11, 109-121.

ROTTER, J.B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 80, 1-28.

WHEELER, R.J. ve FRANK, M.A. (1988). Identification of stress buffers. *Behavioral Medicine*, 14, 78-89.